

ŞİRKET ORTAK İÇİN Mİ? ŞİRKET TOPLUM İÇİN Mİ? KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK FAALİYETLERİ ŞİRKETİN İŞLETME KONUSUYLA BAĞDAŞIR MI? (*)

Dr. Öğr. Üyesi Çiğdem YATAĞAN ÖZKAN (**)

Öz

Ticaret şirketlerinin amacı kazanç elde edilmesi, şirket kârının artırılması ve dolayısıyla şirket ortaklarının ekonomik menfaat beklentilerinin tatmin edilmesidir. Türk Borçlar Kanunu m. 620’de “*Adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir.*” şeklinde yer alan şirket tanımında geçen “ortak amaç” ifadesi de bu hususa işaret etmektedir. Şirket amacının ne olduğu, kollektif ve komandit şirketlerde “bir ticari işletmenin işletilmesi” olarak Türk Ticaret Kanunu’nda açıkça belirtilmiştir. Sermaye şirketleri olan anonim ve limited şirketlerde ise ortak amaç, şirket sözleşmesinde yer alan işletme konusu ile somutlaşmakta ve ticaret unvanı vasıtasıyla şirketle ilişkiye geçen üçüncü kişilere ilk elden bildirilmektedir. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun şirketler hukukuna ilişkin getirdiği en önemli yenilik, şirketin hak ve fiil ehliyetinin işletme konusu ile sınırlı olması kuralının (*ultra vires*) kaldırılmasıdır. Bu sayede şirket yöneticileri, işletme konusu dışında kalan işlemler de yaparak şirketi hak veya borç sahibi kılabilirler. Bu türde işlemlerin kapsamına yardım faaliyetleri, bağışlar, çevrenin korunması yahut iklim değişikliğinin önüne geçilmesi gibi amaçlarla toplum menfaatine alınan ancak şirkete ekonomik yük getirme ihtimali de bulunan kararlar da dahildir. Her ne kadar şirketin hak ve fiil ehliyetinin önündeki sınırlar kaldırılmış olsa da işletme konusuna dahil olmayan işlemlerden dolayı şirket bir zarara uğrarsa, şirket yöneticilerinin sorumluluğu gündeme gelebilir. Bu bağlamda akla gelen soru şudur: Şirket yöneticileri şirketin ekonomik menfaatlerini feda edebilecek kararlar aldıklarında kendilerine yönetilecek tazminat taleplerine karşı bu kararları toplumsal faydayı çoğaltmak amacıyla aldıkları savunmasını ileri sürebilir mi? Başka bir anlatımla, şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin faaliyetleri şirketin “kâr amacı güden bir tüzel kişi” olması ile bağdaşmakta mıdır? Çalışmada bu sorulara cevap aranacaktır.

Anahtar Kelimeler

İşletme Konusu, Ultra Vires İlkesi, Ticaret Şirketleri, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yardım Faaliyetleri.

(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 01.09.2022 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 09.05.2023, DOI No: 10.54704/akdhfd.1169488.

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi’nde 04-06 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen “*Uluslararası Akdeniz Hukuk Kongresi*”nde sözlü olarak sunulan ve Sempozyum Kitabı’nda özeti yayınlanan bildirinin genişletilmiş, geliştirilmiş ve makale formuna dönüştürülmüş halidir.

(**) TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi / Ankara, Türkiye.

E-posta: cyatagan@etu.edu.tr,

Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0002-1986-703X>.

“This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)”

COMPANY FOR SHAREHOLDERS' SAKE OR SOCIETY'S SAKE? THOUGHTS ON THE COMPATIBILITY OF COMPANIES' FIELD OF OPERATIONS AND CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ACTIVITIES

Abstract

A company's purpose is to gain income, increase the company's profit and thus satisfy the shareholders' economic interests. The expression "common purpose" referred in Article 620 of the Turkish Code of Obligations under the definition "An ordinary partnership agreement is a contract in which two or more persons undertake to combine their labor and property to achieve a common purpose." confirms the same. The purpose of the company is clearly stated in the Turkish Commercial Code in collective and limited partnership companies as "operation of a commercial enterprise" whereas the purpose of joint stock and limited liability companies, which are capital companies, is embodied in the field of operation in the company contract and is communicated first-hand through their trade name to third parties who have contact with the company. The most important innovation introduced by the Turkish Commercial Code No. 6102 regarding corporate law is the abolition of the rule (*ultra vires*) that the company's right and capacity to act are limited to the field of operation. In this way, company executives can make the company the owner of rights or debts by making transactions outside the scope of the business. Undoubtedly, the scope of such transactions also includes decisions taken for the benefit of society, such as aid activities, donations, environmental protection or prevention of climate change, but which are likely to impose an economic burden on the company. However, even if the limits in front of the company's rights and ability to act have been removed, if the company suffers a loss due to transactions that are not included in the scope of the business, the responsibility of the company executives may come to the fore. In this context, the question that comes to mind is: When company executives take decisions that may sacrifice the economic interests of the company, can they assert the defence that they took these decisions in order to increase social benefit against the compensation claims against them? In other words, are the corporate social responsibility activities of the companies compatible with the fact that the company is a "profit-making legal entity"? In this study, answers to these questions will be sought.

Keywords

Business Subject, Ultra Vires Principle, Trading Companies, Corporate Social Responsibility, Charitable Activities.

Extended Abstract

It is a generally accepted view that commercial companies should not only serve the purpose of earning profit and distributing dividends to their shareholders, but also carry out their commercial activities by considering the development of the society in which they operate and the interests of external interest groups. A commercial company cannot be considered independent from the society; on the contrary, it nourishes from the society. For this reason, the idea that it should share the commercial success obtained from the resources of the society with the society has emerged. With the abrogation of the regulation in the Abrogated Turkish Commercial Code No. 6762, which limited the company's capacity to exercise rights and acts to the subject matter of its business, the principle of *ultra vires* was abandoned in accordance with the First Directive of the European Union on Company Law, and as a result, the subject matter of business lost its former importance. Now, the subject matter of the company's business is included in the articles of association in order to fulfil a legal requirement. With the abolition of *ultra vires* principle, the established jurisprudence of the Court of Cassation, during the period when the Repealed Law No. 6762 was in force, that the granting of grants by the company cannot be considered within the scope of the purpose and field of activity stated in the articles of association, has also changed. As a result, the company executives may perform legal transactions that bind the company without being bound by the field of activity and without the need for a provision in the articles of association. With the abrogation of the legal regulations limiting the rights and capacity to act of companies to the subject of business, the legal debate on whether the company expenditures made in the context of corporate social responsibility are compatible with the subject of business of the company has lost its former importance. However, the fact that the representation authority of company managers in capital companies is still limited to the subject of business and the financial liability of the managers in case the company suffers a loss due to a transaction outside the subject of business still makes the issue important for Turkish law.

Although the scope of corporate social responsibility, which was born in the United States of America and has become a globalised concept, varies from country to country, it can generally be defined as practices in which a company considers ethical values while operating, takes into account the social effects of commercial activity as well as its economic results, and observes and supports interest groups and disadvantaged groups. In Turkish law, although there are regulations explicitly referring to corporate social responsibility in the Corporate Governance Principles, there is no explicit regulation in the Turkish Commercial Code and Capital Markets Law. In the Turkish Commercial Code, this issue is regulated in the context of reserves in favour of employees and workers in order to support internal interest groups; however, there is no explicit provision regarding donations to be made by companies other than collective companies. While social aids made by setting aside reserves cannot benefit from tax advantages, they can be considered as a safe harbour in terms of not arising the liability of the members of the board of directors and not having the risk of cancellation on the general assembly resolution. The existence of a provision in the articles of association and the drawing of the donation limit by the general assembly are the conditions for the validity of donations in publicly held companies. Undoubtedly, the donation method stipulated in the Capital Markets Law for public companies may also be considered for closed companies.

The advantages stipulated in the Turkish Income Tax Law, Corporate Tax Law and some other laws for expenditures made from company profits in the context of corporate social responsibility are a clear indication that the legislator supports corporate social responsibility activities. However, in order to avoid the liability of company managers, to prevent the cancellation of general assembly resolutions and to escape cancellation of disposition lawsuits, it would be correct to make the expenditures made for these activities with the budget allocated from company profits and in accordance with the validity conditions in the Turkish Commercial Code and Capital Markets Law.

GİRİŞ

Ticaret şirketlerinin amacı kazanç elde etmek, şirketin kârını artırmak ve ortaklarının ekonomik menfaatlerinin tatminini sağlamaktır. Şirketi diğer kişi topluluklarından ayıran, bu özelliğidir. Şirket sözleşmesini Türk hukuku açısından tanımlayan Türk Borçlar Kanunu m. 620'de¹ yer alan “ortak amaç” ifadesi de aynı hususa işaret etmektedir. Şirket kâr elde etme amacını gerçekleştirmezse veya kârlılığın devamlılığını sağlayamazsa ticari faaliyetlerini sürdürmeyeceği gibi başka hiçbir faaliyeti de gerçekleştirmesi mümkün olmaz². Şirketin amacına erişmekte kullandığı yöntem, işletme konusu ile somutlaşır. Türk Ticaret Kanunu uyarınca kollektif ve komandit şirketler³ yalnızca ticari işletme işleterek kâr elde edebilir; bu sebeple işletme konusunun esas sözleşmede yahut ticaret unvanında belirtilmesine gerek olmaksızın faaliyetlerini sürdürürler. Sermaye şirketlerinde ise durum farklıdır. Anonim ve limited şirketlerde ortak amaç gerçek anlamda şirket sözleşmesinde yer alan işletme konusunda⁴ somutlaşır; esas sözleşme ve

¹ TBK m. 620: “*Adi ortaklık sözleşmesi, iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri sözleşmedir.*”

² Ekonomik kazanç elde etmenin ve bunu ortaklar arasında paylaşımının da bir tür sosyal sorumluluk olduğu, kazanç elde etmeden bunun toplumla paylaşılmasının da mümkün olmayacağı yönünde bkz. Markus A. Höllerer, “Between Creed, Rhetoric Façade and Disregard: Dissemination and Theorization of Corporate Social Responsibility in Austria, *Peter Lang AG 2012*, içinde: *Corporate Social Responsibility*, 29-66, 38.

³ Kollektif şirketler için bkz. TTK m. 211, komandit şirketler için bkz. TTK m. 304 ve TTK m. 565.

⁴ Türk Ticaret Kanunu'nda işletme konusunun seçimi açısından herhangi bir sınırlandırma bulunmadığından kurucular işletme konusunu serbestçe belirler ve pay sahipleri Kanun'da belirtilen usule uyarak esas sözleşme değişikliği ile işletme konularına yenilerini ekleyebilir yahut tamamen

dolayısıyla ticaret unvanının tescili ve ilanı yoluyla da üçüncü kişilere duyurulur. 6762 sayılı Mülga Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan şirketin hak ve fiil ehliyetini işletme konusu ile sınırlayan düzenlemenin⁵ yürürlükten kaldırılmasıyla Avrupa Birliği'nin Şirketler Hukukuna İlişkin Birinci Yönergesi'ne uygun şekilde *ultra vires* ilkesinden⁶ vazgeçilmiş; bunun sonucunda işletme konusu eski önemini kaybetmiştir⁷. Artık şirket açısından işletme konusuna, kanuni bir gerekliliğin yerine getirilebilmesi için esas sözleşmede yer verilmektedir⁸.

Ultra vires ilkesinin kaldırılmasıyla birlikte Yargıtay'ın, 6762 sayılı Mülga Kanun'un yürürlükte olduğu dönemde, şirket tarafından hibede bulunulmasının esas sözleşmede bulunan amaç ve çalışma alanı kapsamında değerlendirilemeyeceği yönündeki yerleşik içtihadı⁹ da değiştirmiştir¹⁰. Bu sayede şirket yöneticileri, işletme konusu ile bağlı olmaksızın ve esas sözleşmede hüküm bulunması gereksizsin şirketi bağlayan hukuki işlemleri Türk Medeni Kanunu m. 48¹¹ hükmü saklı kalmak kaydıyla gerçekleştirebilir hale gelmiştir¹². Örneğin ticaret şirketleri şirketin işletme konusu dışında kalsa dahi birbirleri lehine rehin vb. verebilir¹³.

değiştirebilir. Bu konudaki serbestinin sınırı hiç kuşkusuz TBK m. 27'de yer alan "Kesin hükümsüzlük" düzenlemesidir. İşletme konusunun kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı olmaması gerekir; niteliği itibarıyla gerçekleşmesi imkansız olan işletme konuları da seçilemez.

⁵ Bkz. 6762 s. Mülga TTK m. 137-Hükmi şahısların ehliyeti: "Ticaret şirketleri hükmi şahsiyeti haiz olup şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çerçevesi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebilirler.(...)"

⁶ Bkz. TTK m. 125/2: "Ticaret şirketleri, Türk Medeni Kanununun 48 inci maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçları üstlenebilirler. Bu husustaki kanuni istisnalar saklıdır." Madde gerekçesinde "Bu madde, 6762 sayılı Kanunun 137 nci maddesinde öngörülüş bulunan ve tüm ticaret şirketleri için geçerli olan *ultra vires* ilkesini, AET'nin 68/151 sayılı şirketlere ilişkin Birinci Yönergesinin ilgili hükmünü dikkate alarak kaldırmıştır (Genel Gerekçenin 100 numaralı paragrafına bakılmaktadır). Ticaret şirketleri Türk Medeni Kanununun 48 inci maddesi çerçevesinde haklardan yararlanabilecek, borçları üstlenebileceklerdir. 371 inci maddenin ikinci fıkrasında olduğu gibi Tasarrufların bazı hükümlerinde, işletme konusu dışında yapılan işlemlerin hukukî sonuçları özel olarak düzenlenmiştir." açıklamasına yer verilmiştir. Bkz. www.lexpera.com.tr -Erişim Tarihi: Aralık, 2,2022.

⁷ Jill E. Fisch ve Stecen D. Solomon, "Should Corporations have a Purpose?", *UPenn Law School ILE Research Paper* N. 20-22, 101-148,104 vd. (https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/2163/ -çevrimiçi 17.09.2020). *Ultra vires* ilkesi ile ilgili ayrıntılı açıklama için bkz. Pulaşlı, Hasan: "Şirketler Hukuku Genel Esaslar", Adalet Yayınevi 2022, s. 54 vd. Poroy, Reha/Tekinalp, Ünal, Çamoğlu, Ersin: "Ortaklıklar Hukuku", C. 1, Vedat Kitapçılık 2021, s. 27 vd.

⁸ Anonim şirketler için bkz. TTK m. 337, limited şirketler için bkz. TTK m. 576. Bunun yalnızca şekli olarak esas sözleşmelerde bulunduğu ilişkin ayrıca bkz. Fisch/Solomon, s. 105.

⁹ Tuğrul Ansay, "Anonim Ortaklıklar ve Mahkeme Uygulaması", *AÜHF D* C. 27, S. 1, (1970): 119-131, 129 vd.'nda yer verilen kararlar (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi: Haziran, 22,2022).

¹⁰ Bkz. aşa. Dn. 40, 41.

¹¹ TMK m. 48: "Tüzel kişiler cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün hak ve borçlara ehildirler."

¹² *Ultra vires* ilkesinin kaldırılmasının nedenleri ve sonuçları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Feyzan Hayal Şehirali Çelik, İsmail Kırca ve Çağlar Manavgat, *Anonim Şirketler Hukuku*, C. 1, (Ankara: BTHAE, 2013), 71 vd.

¹³ Sabih Arkan, *Ticari İşletme Hukuku*, (Ankara: BTHAE, 2018), 53.

Ultra vires ilkesinin kaldırılmasıyla rehin, garanti gibi ekonomik karşılığı/getirisi bulunabilecek işlemlere ek olarak, pay sahiplerinin şirketten alabileceği kâr yanında azalmaya sebebiyet verebilecek bağışlar, dezavantajlı grupların desteklenmesi yahut çevrenin korunması gibi toplumsal menfaatlerin korunmasına dönük mali yardımlarla ilgili olarak alınan yönetim kurulu kararları yahut genel kurul kararları¹⁴ da geçerli olacaktır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile şirketin hak ve fiil ehliyetinin gerçek kişilere mahsus hususlar dışında sınırsız hale getirilmesiyle birlikte üçüncü kişiler için hukuki işlem güvenliği sağlanmıştır¹⁵. Buna karşın şirketin işletme konusu halen TTK m. 371 ve TTK m. 629'daki yollama dolayısıyla anonim ve limited şirketlerde şirketi temsil yetkisinin şirketin amacı ve işletme konusu ile halen sınırlı olması şirketin zarara uğraması halinde şirket ve temsilciler arasındaki iç ilişkide rücu hakkının kullanılması açısından büyük önem taşımaktadır¹⁶. Yönetim kurulunun şirketin işletme konusu dışındaki hukuki işleminden doğan zararlar; anonim şirketlerde ve TTK m. 664'te yer alan yollama dolayısıyla limited şirketlerde yöneticilerin hukuki sorumluluğunu düzenleyen TTK m. 553 hükmünün uygulama alanı bulmasına neden olabilir ve yöneticiler açısından mali yükümlülükler doğurabilir. Avrupa Birliği'nde ve dünyada "kurumsal sosyal sorumluluk" kavramının yükselişi, şirket yöneticilerinin toplumsal fayda güderek şirket kasasından harcama yapma kararı almasının geçerli olup olmayacağı, bu kavramın şirketlerin işletme konusu ile bağdaşıp bağdaşmadığı tartışmasını doğurmuştur.

I. ETİK-TİCARİ FAALİYETE KARŞI: KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK KAVRAMI

Şirketlerin sadece kendisine ortak olan kişilerin menfaatlerini gözettiği varsayımı, şirketi toplumun dışında ve ondan soyut gören eski bir bakış açısının ürünüdür ve günümüzde taraftarı olmayan bir görüşür. Şirketin tek amacının kendi kârını en üst düzeye çıkarmak olmasından ziyade, şirket başarısının içinde bulunduğu topluma olumlu etkileri ve katkıları ile de değerlendirilmesi gerektiği kabul görmektedir¹⁷. Şirket, toplumun içinde yaşayan; sermaye, işgücü gibi sürekliliğini sağlayan kaynakları ondan temin eden, diğer bir anlatımla toplumdan beslenen bir varlıktır. Bu sebeple şirketin toplumdan, onun değerlerinden ve ihtiyaçlarından bağımsız; toplumdan soyut olduğu fikri geçerli değildir. Çünkü şirketin en temel amacı olan ekonomik kazanç elde etmek ve bunu sürdürülebilmek, ancak bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği toplumun da refaha ermesi ve şirketin etkinlikleri

¹⁴ Bu kararın hangi organ tarafından alınabileceğine ilişkin açıklamalar için bkz. II. A. 1 ve 2.

¹⁵ Burçak Yıldız, "TTK Tasarısı'nda Şirketlerin Ehliyeti ve Bu Bağlamda TTK m. 137 Hükmündeki 'Ultra Vires' Sınırlamasının Yerindeliğinin Değerlendirilmesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 55, S. 1 (2006): 321-353, 323 vd. (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi Haziran, 24,2022).

¹⁶ Yıldız, 340 vd.

¹⁷ Höllerer, 30.

için uygun alan sağlaması ile mümkün olabilir. Şirket yöneticilerinin karar alma aşamasında yalnızca pay sahipleri ve şirket içindeki diğer çıkar gruplarının değil tüketiciler, iş ortakları, alacaklılar dahil ekonomik çıkar grupları ile toplumsal çıkar gruplarının faydasını gözetmesinin şirketin üzerindeki olumlu etkileri, pek çok veri ile ortaya konmuştur¹⁸. İşçiler örneğinde olduğu gibi çıkar gruplarının şirket yönetiminde temsil edilmesi ve çıkar grupları ile iletişim, şirketin toplum yararı odaklı politikalar geliştirmesine ilişkin düşünceler, zaman içerisinde kurumsal yönetim kavramının kurumsal sosyal sorumluluğa evrilmesini sağlamıştır. Bu fikrin temeli ticari faaliyetlerin, kâr elde etmenin yanında sürdürülebilir, sağlıklı ve etik kurallara uygun bir şekilde yürütülmesi¹⁹; ekonomik ve sosyal faydanın bağdaştırılmasıdır. Ticari başarının karşılığını toplumun menfaatlerine hizmet ederek vermektir²⁰. Şirketin faaliyetleri dolayısıyla topluma hesap verme yükümlülüğü vardır ve çıkar gruplarının yanında çevreye ve en nihayetinde topluma karşı da sorumlulukları mevcuttur²¹.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı herkes için anlamlı ve değerli olmasına karşın, kapsamı ve içeriği kişiden kişiye değişmekte; şirketin faaliyet gösterdiği toplumun şeffaflık, adalet anlayışı ve sosyal değerlere bakışına göre farklılaşabilmektedir. Kimilerine göre “hukuki ve cezai sorumluluk”; “ticari faaliyetlerin etiğe uygun şekilde ve sorumluluk bilinci ile yürütülmesi”; “faaliyetin toplum nezdindeki sonuçlarından doğan sorumluluğun kabulü”; “yardım faaliyetleri”; “toplumsal etkilerden haberdar olarak bilinçli ticaret yapılması”; “kullanılan ürünlerin veya yürütülen faaliyetlerin etiğe uygunluğu”, “toplum sayesinde refaha eren kişilerin mali yükümlülükleri” olarak nitelendirilebilmektedir²². Tüm bu görüşlerden yola çıkılarak bir tanım yapılması gerekirse “kurumsal sosyal sorumluluk”; “şirketin işletme konusu doğrultusunda faaliyet gösterirken etik değeri gözettiği, karar alma ve yürütme sürecinde yöneticilerin ekonomik sonuçlar dışında toplumsal etkileri ve çıkar gruplarının menfaatlerini göz önünde bulundurduğu, şirketin ekonomik kaynaklarının getiri amaçlı faaliyetlere ek olarak toplumsal sorunların çözümünde, toplumun geliştirilmesinde, dezavantajlı grupların desteklenmesinde kullanıldığı uygulamalar” olarak tanımlanabilir²³. Avrupa

¹⁸ Hasan Pulaşlı, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Uluslararası İnsan Hakları ve Çevre Standartlarının Çok Uluslu Şirketlerin Merkez Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğuna Etkisi”, (Kurumsal Sosyal Sorumluluk) *BATİDER*, C. 36, S. 4, (2020): 5-37,7 vd.

¹⁹ Mustafa Yaylalı, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kuralları ve Şirketlerin Sürdürülebilirliği”, *GSİ Articletter* (2016), 122.

²⁰ Dirk Matten ve Jeremy Moon, “Implicit” and “Explicit” CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility”, *The Academy of Management Review*, Vol. 33, No. 2, (2008): 404-424, 404 vd.

²¹ Höllerer, 37.

²² Höllerer, 29.

²³ Kurumsal sosyal sorumluluk kavramına ilişkin tanımlar için bkz. Elif Engin ve Burcu Eker Akgöz, “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi”, *Selçuk İletişim Dergisi*, S. 8, C. 1, (2013): 85-94, 90 vd.

Komisyonu'nun 2019 yılında hazırladığı "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Sorumlu İş Davranışı ve Ticaret&İnsan Hakları: Gelişmelere Bakış"²⁴ başlıklı çalışma belgesinde kurumsal sosyal sorumluluk "şirketlerin toplum üzerinde yarattığı etkilerden dolayı sorumluluğu" olarak tanımlanmış; şirketlerin bu sorumluluğu yerine getirebilmek için toplumsal, çevresel, etik, insan hakları ve tüketicinin korunmasına ilişkin politikalar geliştirmesi; ortakların yanında çıkar gruplarının kârlarının da artırılması ve toplumun menfaatlerinin bağdaştırılmasına ilişkin stratejileri odağına alması ve ortaya çıkabilecek olumsuz etkileri gözetmesi ve bunlardan kaçınması yahut en aza indirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri personel istihdamı, doğal kaynakların kullanımı, şirket faaliyetlerinin sağlıklı ve güvenli yürütülmesi gibi şirketin iç işleyişine ilişkin politikalar yanında çevrenin korunması; tüketicilerin, mal ve hizmet sağlayıcılarının ve diğer iş ortaklarının çıkarlarının gözetilmesi gibi dışsal politikaları da kapsamaktadır²⁵. Hiç kuşkusuz, şirketlerin bu doğrultuda politika geliştirmesi yönünde yasal bir zorunluluk yoktur; kurumsal sosyal sorumluluğun gözetilmesi şirketin takdir yetkisindedir. Bu faaliyetleri yürütürken şirketin saiki (hayır amacı/vergiden düşme) ve gönüllü olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediği (başka bir faaliyetin yürütülmesi için zorunlu olarak yapıp yapmama) faaliyetin hukuki sonucu açısından bir önem taşımamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri menşeli bir kavram²⁶ olan ancak küresel bir hareket niteliği kazanan kurumsal sosyal sorumluluk bugün Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği²⁷, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı ve Dünya Bankası'nın gündemini meşgul eden; şirketlerin ekonomik performanslarının ve yatırım yapılabiliğinin değerlendirilmesinde kriter haline gelmiş olan bir kavramdır²⁸. Amerika Birleşik Devletleri'nde şirket esas sözleşmelerinde ve internet sitelerinde ön plana çıkarılan, Avrupa'da 2000'li yıllardan sonra daha görünür hale gelen kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri kapsamında yapılan harcamalar önemli miktarlara ulaşmış-

²⁴ Bkz. European Commission Staff Working Document, "Corporate Social Responsibility, Responsible Business Conduct, and Business&Human Rights: Overview of Progress", Brussels 2019 (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/34482> - Erişim Tarihi: Haziran, 20,2022).

²⁵ Höllerer, 31.

²⁶ Avrupa ülkelerinin aksine Amerika Birleşik Devletleri'nde sağlık, emeklilik gibi sosyal güvenlik haklarının darlığının ve devletin bu alandaki faaliyetlerinin sınırlı olmasının kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini artırdığı; bankacılık sektöründen ziyade finansmanın sermaye piyasasından karşılanması sonucu bu kaynaktan yararlanmak isteyen şirketlerin şeffaflığa önem verme zorunluluğunun da ABD menşeli şirketlerde kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini daha görünür kıldığı yönünde Matten ve Moon, 406 vd.

²⁷ Avrupa'da yükselen kurumsal sosyal sorumluluk akımının "neocorporatism" olarak adlandırılacağına ilişkin bkz. Matten ve Moon, 415.

²⁸ Kavramın endüstri devriminden bu yana akademik literatürde kullanılageldiği, "corporate social stewardship" olarak 50'li yıllardan bugüne gündemde olduğu, geline nokta şirket faaliyetlerinin daha geniş coğrafi sınırlara ulaşması sonucu "şirketlerin dünya vatandaşlığı sorumluluğu-corporate global citizenship responsibility" tartışılmaya başlandığı yönünde bkz. Höllerer, 35.

tır²⁹. Kurumsal sosyal sorumluluk projelerinin yarattığı olumlu imaj, yatırımcıların ve tüketicilerin dikkatinin şirkete yönelmesini sağlayan bir pazarlama unsurudur³⁰ ve piyasadaki ürün çeşitliliğinin artması ile ürün kalitesinin yanı sıra şirketlerin izledikleri politikalar da bu çıkar gruplarını etkilemekte; rakip işletmelere yönelmelerine veya ürünü boykot etmelerine sebep olabilmektedir³¹. Benzer şekilde, toplum yararına aykırı politikalar da aktivistleri ve medyayı harekete geçirdiğinden negatif bir görünüm yaratarak³² şirketin ticari performansı üzerinde olumsuz etkiler doğurmaktadır. Başka bir anlatımla kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri, ticari itibar ile yakından ilişkilidir³³. Her ne kadar yöneticilerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini planlama, şirket faaliyetlerinin toplum üzerindeki etkilerini değerlendirme gibi bir yükümlülükleri bulunmasa da yöneticilerin yönetim performanslarının ölçülmesinde bir kriter niteliği taşıyabileceği savunulmaktadır³⁴. Kurumsal sosyal sorumluluk projeleri yürüten yöneticilerin, çalışanlarda takdir duygusu yarattığı, oluşan motivasyonla üretimin arttığı söylenmektedir³⁵. Bu projeler yapılan harcamalar ve yarattığı ek istihdam ihtiyacı sonucu her ne kadar şirket üzerinde maliyet yükü oluştursa da sağladığı toplumsal menfaat, şirket için yarattığı olumlu imaj, rakipleri arasında ayrışma fırsatı yaratması dolayısıyla şirketin uzun vadeli çıkarları doğrultusunda katlanılabilir bir harcama³⁶ ve hatta bir yatırım³⁷ olduğunun, şirketin başka bazı maliyetlerini azalttığı³⁸ kabulü gerekir.

II. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞA TÜRK MEVZUATI AÇISINDAN BAKIŞ

Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin ve buna ilişkin yapılan harcamaların yöntemi, geçerlilik koşulları, şeffaflığın sağlanmasına ilişkin gereklilikler ve uygulanacak hükümler, hiç kuşkusuz, halka açık şirketler, çoğunlukla küçük veya orta büyüklükte olan ve yönetim/pay sahipliği kavramının iç içe geçtiği halka kapalı şirketler ile kamunun ortağı olduğu şirketler arasında değişiklik gösterecektir³⁹.

²⁹ Matten ve Moon, 404-405.

³⁰ Deniz Elber Börü ve Dilek Güngörmez, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Üst Düzey Yöneticilerin Kişisel Değerlerinin Rolü", *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, C. 5 S. 11 (2020): 86-96, 89 vd.

³¹ Höllerer, 52; İpek Sucu, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Marka İmajına Etkisi: Turkcell Markası Örneği", *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, S. 21, (2020), 1-8, 2 (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi: Haziran, 21,2022).

³² Matten ve Moon, 409; Höllerer, 46.

³³ Höllerer, 53 vd.

³⁴ Höllerer, 36 ve orada adı geçen yazarlar.

³⁵ İsmail Bakan, İnci Fatma/ Doğan, Mehtap Koçdemir ve Makbule Oğuz, "Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kurumsal İmaj ve İş Tatmini İlişkisi", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 12, (2018): 205-226, 217 vd. (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi: Haziran 21,2022).

³⁶ Elber Börü ve Güngörmez, 89; Sucu, 6.

³⁷ Matten ve Moon, 415.

³⁸ Höllerer, 51.

³⁹ Höllerer, 33.

A. TÜRK TİCARET KANUNU YÖNÜNDEN

Türk Ticaret Kanunu'nda kurumsal sosyal sorumluluk politikaları çerçevesinde yönetim kurulu veya genel kurul tarafından alınan kararların işletme konusu kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği, yöneticilere alacaklılar veya şirket ortakları tarafından sorumluluk davası açılıp açılmayacağı yahut kararın genel kurul tarafından alınması halinde iptalinin talep edilip edilemeyeceği konusunda açık bir hüküm yoktur. Şirket tarafından yapılacak bağışlara ilişkin tek hüküm, kollektif şirkette yönetimin kapsamını düzenleyen ve bağışta bulunmayı olağanüstü işlem olarak nitelendirerek ortakların oybirliği ile karar almasını gerektiren bir durum olarak belirten TTK m. 223 hükmüdür. Kollektif şirketlerde şirket adına bağışta bulunulması, Kanun'da öngörülen geçerlilik şartına uymak kaydıyla mümkündür ancak sermaye şirketleri için öngörülmüş açık bir hüküm yoktur. Buna karşın anonim ve limited şirketlerde şirketin yönetimine ve yöneticilerin yükümlülüklerine ilişkin yasal düzenlemelerde yöneticiler için pay sahibinin kârını en üst düzeye çıkarma yükümlülüğü öngörülmemesi, yöneticilerin tüm çıkar gruplarının ve nihayetinde toplumun menfaatini de dikkate alarak karar alabileceğine ilişkin bir takdir hakkını işaret etmektedir⁴⁰. Şirketin yanında şirket içi çıkar gruplarını oluşturan pay sahiplerinin, çalışanların, yöneticilerin ve şirket dışı çıkar gruplarını oluşturan alacaklıları ile en nihayetinde toplumun da yararının gözetilmesi, şirket yöneticilerinin sorumluluğuna dahildir⁴¹. Nitekim Yargıtay'ın da şirketin kâr elde etme amacının yanında sosyal sorumluluk ve topluma hizmet amacının da bulunduğu yönünde içtihadı mevcuttur⁴². Yüksek Mahkeme şirketlerin sosyal sorumluluk kapsamında yaptıkları işlerin ticari iş niteliği taşımadığı görüşünde olup⁴³; bu görüşün yerindeliği sosyal sorumluluk faaliyetlerinin sağladığı vergisel avantajlar⁴⁴ da dikkate alındığında tartışmaya açıktır.

1. Yedek Akçeler Yönünden

Halka kapalı anonim şirketlerde esas sözleşmede öngörülmesi koşuluyla, şirketin yöneticileri, çalışanları ve işçileri için yardım kuruluşları kurulması veya

⁴⁰ Einer Elhauge, "Sacrificing Corporate Profits in the Public Interest", *NYU Law Review*, Vol. 80, N. 3 (2005): 733-869, 738 (<https://www.nyulawreview.org/wp-content/uploads/2018/08/NYULawReview-80-3-Elhauge.pdf> -Erişim Tarihi: Eylül, 16, 2020).

⁴¹ Feyzan Hayal Şehirali Çelik, *Anonim Şirketlerde Çıkar Çatışmaları Ekseninde Şirket Ele Geçirmelerine Karşı Önlemler*, (Ankara: BTHAE Yayınları 2008), 19 vd. Ayrıca bkz. Muhammed Sulu, *Anonim Ortaklıklarda Şirket Menfaati Kavramı*, (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2019), 16 vd.

⁴² Bkz. Y9. HD 26.02.2018, E. 2017/25824, K. 2018/4219, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası). Kararda "(...) Davalı şirket bir işletme (?) olup ve işletmelerin genel olarak üç tür amacı vardır: kâr elde etme, varlığını sürdürme ve sosyal sorumluluk (topluma hizmet).(...)" ifadesi yer almaktadır. Şirketin tüzel kişiliği bulunduğu, işletmenin bu tüzel kişilik tarafından işletildiği aşikardır.

⁴³ Y15. HD E. 2015/39, K. 2015/6323 sayılı kararında bir sigorta şirketinin köy okulu, lojman, sağlık evi inşaatı için bir şirketle yapmış olduğu sözleşmeye aykırılıktan doğan uyuşmazlıkta, sosyal sorumluluk projelerinin ticari işletme ile ilgisi olmadığını gerekçe göstererek davanın ticari dava olarak değerlendirilemeyeceği kararı vermiştir. (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁴⁴ Bkz. aşa. II. C.

bu kuruluşların devamlılığının sağlanması yahut aynı amacı güden kamu tüzel kişilerine verilmesi amacıyla yedek akçe ayrılabilmesine ilişkin TTK m. 522 düzenlemesi, Kanun'un şirket içindeki çıkar gruplarına veya bu çıkar gruplarının haklarını gözeten kamu tüzel kişilerine şirket kârından harcama yapılabileceğine ilişkin açık düzenleme niteliğindedir. Esas sözleşmede hükmün varlığı halinde, ek bir genel kurul kararına gerek olmaksızın yönetim kurulu tarafından bilançoda ve kâr dağıtım planında gösterilerek ayrılacak bu yedek akçelerin yanında; TTK m. 523/3 uyarınca sözleşmede hüküm bulunmasa da genel kurul kararıyla bilanço kârından aynı amaçla yedek akçe ayrılabilir. Ancak söz konusu düzenlemeler, kanaatimizce, şirketin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin konu bakımından sınırlandırıldığını göstermemektedir. Nitekim TTK m. 521 uyarınca esas sözleşme ile başka yedek akçeler ayrılması öngörülebileceği gibi bunların özgülenme amacıyla harcanma yolları ve şartları da belirlenebilecektir. Yedek akçeye ilişkin tüm bu düzenlemeler Türk Ticaret Kanunu'nun ve bağlı mevzuatın şirket kârından bu amaçla yapılan harcamaları öngördüğünü ve bu hususu desteklediğini ortaya koymaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere yalnızca yönetim kurulu kararı vasıtasıyla değil genel kurul kararı ile de bu tür harcamalar yapılabileceğinden, genel kurul kararının geçersizliğini doğuran haller ile TTK m. 446/1-d uyarınca kararın yerine getirilmesinin yönetim kurulu üyelerinin kişisel sorumluluğuna sebebiyet vereceği durumlar saklı kalmak kaydıyla, yönetim kurulunun en azından yedek akçeler⁴⁵ çerçevesinde aldığı kararların, üyelerin sorumluluğunu doğurmayacağı söylenebilir. Ancak yedek akçe ayırma suretiyle yapılan sosyal yardımlar, kurumlar vergisi avantajından faydalanamamaktadır⁴⁶. Kurumsal sosyal sorumluluk amaçlı yapılacak harcamalar için Kanun'un yedek akçeleri işaret etmesi, kâr etmeyen bir şirkette yönetim kurulunun yardım faaliyeti yürütmesinin sorumluluk doğurabileceğini veya genel kurul kararının iptalini gerektirebileceğini göstermektedir.

2. Bağışlar Yönünden

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi olmayan ve fakat bilanço kârı elde etmiş halka kapalı şirketlerin Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu'nun⁴⁷ ilgili hükümleri doğrultusunda bağış yoluyla vergi matrahından gider gösterme avantajından da faydalanarak kurumsal sosyal sorumluluğa dair harcamalar yapması mümkündür. İşte kârlı olan bir şirkette yönetim kurulu üyelerine karşı sorumluluk davası açılması veya genel kurul kararı aleyhine iptal davası açılması riskini doğuran esas hal, kanaatimizce bu olabilir. Bu sebeple ve şirket adına ba-

⁴⁵ TTK m. 521 uyarınca kanuni yedek akçelerin dışında esas sözleşmeye konulan hükümlerle isteğe bağlı yedek akçeler ayrılması mümkündür. Bu yedek akçelerin harcanması açısından kanuni yedeklerin aksine bir kısıtlama mevcut olmayıp, esas sözleşmede belirtilen özgülenme amacına uygun şekilde harcanabilirler.

⁴⁶ Bkz. KVK m. 11 ve ayrıca bkz. aşa. II.3.

⁴⁷ Bkz. aşa. II.3.

ğış yapılması için gerekli koşulları düzenleyen Sermaye Piyasası Kanunu m. 19⁴⁸ benzeri bir hükme Türk Ticaret Kanunu'nda da yer verilmediğinden, yedek akçe ayırma yerine bağış yapma yolunu tercih eden halka kapalı şirketlerin de esas sözleşme ile yönetim kurulunu yetkilendirmesi ve yapılacak bağışın sınırının genel kurul kararı ile çizilmesi sorumluluk davalarının önüne geçilmesini sağlayabilecektir. Yönetim kurulu üyeleri aleyhine açılacak sorumluluk davalarının yanı sıra hacizden veya haczedilecek mal bulunamaması sebebiyle acizden yahut iflasın açılmasından önceki iki sene içerisinde, alelade (mutad) hediyeler istisna olmak üzere, yapılan bütün bağış ve ivazsız tasarruflar İcra İflas Kanunu m. 278 uyarınca batıl⁴⁹ kabul edildiğinden tasarrufun iptali davasına da konu olabilecektir. Borçlunun tasarruf yetkisinin henüz kısıtlanmadığı dönemde yapılan bu harcamalar, şirket alacaklılarından mal kaçırma maksatlı olarak değerlendirilir ve açılacak tasarrufun iptali davasının neticesinde bunlar sanki halen borçluya aitmiş gibi alacaklının tatmin edilmesi hedeflenir⁵⁰. Şirket alacaklısının davayı kazanması durumunda, İİK m. 283 uyarınca davaya konu mal üzerinde cebri icra yolu ile hak iktisap edecektir. Hiç kuşkusuz tasarrufun iptali dolayısıyla şirketin kurumsal sosyal sorumluluk çerçevesinde yapmış olduğu bağıştan veya yardımdan faydalanamayan üçüncü kişi, İİK m. 283/3 gereği kendi malvarlığında oluşan eksikliğin giderilmesi için borçlu konumundaki şirketten talepte bulunabilecektir. Şirketin böyle bir ödemede bulunması durumunda, tasarrufun iptaline konu karar yönetim kurulu tarafından alınmışsa yine yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna gidilmesi mümkün olur.

B. SERMAYE PİYASASI KANUNU VE KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ YÖNÜNDEN

Sermaye Piyasası Kanunu'na tabi şirketler bakımından konu, yedek akçeler bağlamında değil şirket tarafından yapılacak bağışlar kapsamında ele alınmıştır. Kanun'un 19. maddesinin beşinci fıkrasına göre, "*Halka açık ortaklıklar tarafından bağış yapılabilmesi veya pay sahibi dışındaki kişilere kârdan pay dağıtılabilmesi için esas sözleşmede hüküm bulunması şarttır. Yapılacak bağışın sınırı halka açık ortaklık genel kurulunca belirlenir. Kurul, bağış tutarına üst sınır getirmeye yetkilidir. Ortaklıkların ilgili mali yıl içinde yapmış olduğu bağışlar, dağıtılabilir kâr matrahına eklenir.*" Hükümden de anlaşılacağı üzere, halka açık şirketlerde esas sözleşmede hükmün bulunması, yönetim kurulunun bağış kararı alması için yeterli değildir. Yapılacak bir genel kurul toplantısı ile yönetim kuruluna verilen bu yetki için bir sınırın belirleneceği öngörülmüştür. Başka bir

⁴⁸ Bkz. a.ş. II.2.

⁴⁹ Madde lafzında geçen "butlan" ifadesinin TBK m. 27 bağlamında bir hükümsüzlük olmadığı, borçlar hukuku anlamında da bir "iptalin" olmadığı geçerli bir tasarrufun iptal edilmesinin tasarrufa konu hukuki işlemin iptali niteliği taşımadığı yönünde bkz. Baki Kuru, *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 1397.

⁵⁰ Kuru, 1397; Levent Börü, "İcra ve İflas Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C. 58, S. 3, (2009): 481-537, 484 vd.

anlatımla, halka kapalı şirketlerdeki uygulamadan farklı olarak, esas sözleşmede hükmün bulunmaması halinde yönetim kurulu kararı veya genel kurul kararı ile bağış yahut kurumsal sosyal sorumluluk amaçlı yapılan harcamalar geçersiz olacaktır. Nitekim Yargıtay, halka açık şirket statüsünde olan bir şirketin genel kurulunda, esas sözleşmesinde hüküm bulunmamasına karşın alınan bağış yapılması kararını iptal etmiştir⁵¹. Kanun'da öngörülen şartlar dahilinde şirket kârından yapılan bağışların ise yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunu doğurmayacağı belirtilmelidir⁵². Yine maddenin lafzından bağışların şirket kârından yapılacağı net olarak anlaşıldığından, kâr elde etmemiş bir halka açık şirkette yönetim kurulu kararı ile veya genel kurul kararı ile yapılacak harcamaların hukuken geçerli olmayacağı söylenebilir.

Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan bağışa ilişkin düzenlemelerin yanında, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenen ve halka açık/halka kapalı tüm şirketler için tavsiye niteliği bulunan Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde⁵³ kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Kurumsal Yönetim İlkeleri m. 3.2.1 'de "Başta şirket çalışanları olmak üzere menfaat sahiplerinin şirket yönetimine katılımını destekleyici modeller şirket faaliyetlerini aksatmayacak şekilde geliştirilir. Şirket tarafından benimsenen söz konusu modeller şirketin iç düzenlemelerinde veya esas sözleşmesinde yer alır." Aynı düzenlemede şirketin, sosyal sorumluluklara karşı duyarlı olması; çevreye, tüketiciye, kamu sağlığına ilişkin düzenlemeler ile etik kurallara uyması; uluslararası geçerliliğe sahip insan haklarına destek olması ve saygı göstermesi; yolsuzlukla mücadele etmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁴ Bu bağlamda Kurumsal Yönetim İlkeleri'nde şirket politikaları geliştirilirken şirket içi çıkar gruplarının yanında toplumun da menfaatinin gözetilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. İlkeler'de kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri doğrultusunda yapılan çalışmalar hakkındaki bilgilere yönetim kurulunun yıllık faaliyet raporunda yer vermesi hususu da düzenlenmiştir⁵⁵.

C. VERGİ MEVZUATI YÖNÜNDEN

Kurumsal sosyal sorumluluk amacıyla şirket bütçesinden yapılan harcamalar için vergi avantajları öngörülmesi, kanun koyucunun kurumsal sosyal sorumluluğa olumlu bakışının en bariz göstergesidir. Sosyal yardımlar ve bağışlar, yapıldığı şirketin türüne göre ve bağışın yöneldiği kuruma göre vergi matrahından indirim konusu yapılabilen; şirkete ve şahıs şirketlerinde şirketin yanında ortaklara

⁵¹ Y11. HD, 11. 09.2020, E. 2020/594, K. 2020/5230, (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

⁵² Ayrıca bkz. Burak Adıgüzel, "Anonim Şirketlerde Bağış ve Yöneticilerin Sorumluluğu", *Terazi Hukuk Dergisi* C. 14, S. 151 (2019): 58-67, 58 vd.

⁵³ Sermaye Piyasası Kurulu tarafından belirlenen kurumsal yönetim ilkeleri için bkz. <https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/66> -Erişim Tarihi: Şubat,12,2022.

⁵⁴ Bkz. Kurumsal Yönetim İlkeleri m. 3.5.2.

⁵⁵ Bkz. Kurumsal Yönetim İlkeleri m. 2.3. Ayrıca bkz. Sulu, 17.

vergisel avantaj sağlayabilmektedir. Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. maddesinde kişilerin Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10. maddesinde⁵⁶ kurumların kazancının vergilendirilmesinde indirim konusu yapılabilecek sosyal yardım ve bağışlara ilişkin esaslar düzenlenmiştir. Her iki düzenlemede de genel ve özel bütçeli kamu idarelerine, il özel idarelerine, belediyelere ve köylere, Cumhurbaşkanınca vergi muafiyeti tanınan vakıflara ve kamu yararına çalışan dernekler ile bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetinde bulunan kurum ve kuruluşlara makbuz karşılığında yapılan bağış ve yardımlar; sayılan kurum ve kuruluşlara bağışlanan okul, sağlık tesisi, öğrenci yurdu, çocuk yuvası ile diğer tesislerin inşası dolayısıyla yapılan harcamalar veya bunların inşası için yapılan yardım ve bağışlar; kültür/sanat varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için yapılan harcamalar ile makbuz karşılığı yapılan bağışlar gibi kurumsal sosyal sorumluluk harcamalarının konusu, ne kadarlık bir kısmının vergi matrahından indirilebileceği ve sınırı belirlenmiştir. Vergi matrahından indirilebilecek miktarların sınırının artırılması, azaltılması, kapsamının belirlenmesi ile ilgili olarak da Cumhurbaşkanı yetkilendirilmiştir. Sosyal yardım ve bağışlar nakdi değil aynı zamanda aynı de olabileceğinden Kurumlar Vergisi Kanunu ve Gelir Vergisi Kanunu'nun ilgili maddelerinde bağışlanan veya yardımın konusunu teşkil eden mal veya hakkın varsa mukayyet değeri, yoksa Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre Takdir Komisyonunca tespit edilecek değeri esas alınacağı düzenlenmiştir.

Yardım ve bağışlara ilişkin vergi matrahındaki indirimleri düzenleyen Kurumlar Vergisi Kanunu m. 11/1-ç uyarınca “*Her ne şekilde ve ne isimle olursa olsun ayrılan yedek akçeler (Türk Ticaret Kanunu'na, kurumların kuruluş kanunlarına, tüzüklerine, ana statülerine veya sözleşmelerine göre safi kazançlardan ayırdıkları tüm yedek akçeler ile Bankacılık Kanununa göre bankaların ayırdıkları genel karşılıklar dahil)*” kurum kazancının tespitinde indirim olarak gösterilemeyecektir. Bu doğrultuda şirketin kurumsal sosyal sorumluluğa dair harcamalarını yedek akçe ayırmak suretiyle yapmayı tercih etmesi durumunda vergisel avantajdan yararlanamamakta; bağış veya yardım şeklinde yapılan harcamalar ise kurumlar vergisinden düşülebilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu ve Gelir Vergisi Kanunu'na ek olarak bazı özel kanunlarda da vergi matrahından indirim konusu yapılabilecek sosyal yardım ve bağışlara da yer verilmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, sosyal yardım veya bağış dolayısıyla vergi matrahından ne kadar indirim yapılabileceği, ilgili mevzuata göre değişmektedir. Bazı harcamalar matrahtan belirli oranlarda indirilebilirken bazıları ise tamamen vergi matrahından düşülebilmektedir. Örneğin;

⁵⁶ Kurumlar Vergisi Kanunu m. 10'da düzenlenen bağış ve yardımların genel nitelikli olanlar; eğitim, sağlık ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve devam ettirmek amacıyla yapılanlar, kültürel ve sanatsal faaliyetlere ilişkin olanlar, doğal afetlerde yapılanlar, Türk Kızılayı'na yapılanlar gibi farklı başlıklar altında da ele alınabileceğine ilişkin bkz. Cem Tekin ve Emre Kartaloğlu, Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları, (İstanbul: Uygulama Yayıncılık, 2010), 394 vd.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu m.76/g maddesinde “İktisadi Devlet Teşekkülleri, özel kurumlar, dernekler veya hayırsever kimseler tarafından yapılacak her türlü mal, para bağışları ve vasiyetler kapsamında Gelir ve Kurumlar Vergisi yükümlüleri tarafından makbuz mukabilinde yapılacak para bağışları, yıllık bildirim ile bildirilecek gelirlerden ve kurum kazançlarından indirilebileceği” Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu’nun 9. maddesinin son fıkrasında ise Fona ve Vakfa yapılacak bağış ve yardımların her türlü vergi, resim ve harçtan muaf olduğu ve bu bağış ve yardımların Kurumlar ve Gelir Vergisi matrahından indirilebileceği hüküm altına alınmıştır⁵⁷. Bu anlamda kanun koyucunun sosyal sorumluluğun bazı alanlarını diğerlerinin önüne koyduğunu söylemek de mümkündür.

SONUÇ

Ticaret şirketlerinin yalnızca kazanç elde etme ve ortaklarına kâr payı dağıtma amacına hizmet etmeyip içinde bulunduğu toplumun gelişimini ve dışsal çıkar gruplarının menfaatlerini de gözeterek ticari faaliyetlerini yürütmesi gerekliliği, genel kabul gören bir görüştür. Ticaret şirketi, toplumdaki bağımsız düşünülemez; aksine toplumdaki beslenir. Bu sebeple toplumun kaynaklarından elde ettiği ticari başarıyı toplumla paylaşması gerektiği fikri doğmuştur. Şirketlerin hak ve fiil ehliyetini işletme konusu ile sınırlayan yasal düzenlemelerin yürürlükten kalkmasıyla, kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında yapılan şirket harcamalarının şirketin işletme konusu ile bağdaşıp bağdaşmadığı yönündeki hukuki tartışma da eski önemini kaybetmiştir. Ancak sermaye şirketlerinde şirket yöneticilerinin temsil yetkisinin halen işletme konusu ile sınırlı olması ve işletme konusu dışındaki bir işlemde şirketin zarara uğraması durumunda yöneticilerin mali sorumluluğunun gündeme gelmesi, konuyu halen Türk hukuku açısından önemli kılmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde doğan ve küreselleşen bir kavram olan kurumsal sosyal sorumluluğun kapsamı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genel olarak bir şirketin faaliyet gösterirken etik değerleri de göz önünde bulundurduğu, ticari faaliyetin ekonomik sonuçları yanında toplumsal etkilerinin de dikkate alındığı, çıkar gruplarının ve dezavantajlı grupların gözetildiği ve desteklendiği uygulamalar olarak tanımlanabilir. Türk hukukunda Kurumsal Yönetim İlkeleri’nde kurumsal sosyal sorumluluğa açıkça işaret eden düzenlemeler bulunmakla birlikte, Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu’nda açık bir düzenleme yer almamaktadır. İçsel çıkar gruplarının desteklenmesine dönük

⁵⁷ Ayrıca bkz. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu m. 20/b; Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu m. 12; Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu Ek m. 44; Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunu m. 45; Türkiye Maarif Vakfı Kanunu m. 5; Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu ile ilgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun m. 13.

olarak bu konu Türk Ticaret Kanunu'nda çalışanlar ve işçiler lehine yedek akçe-ler bağlamında düzenlenmiş; kolektif şirket dışında şirketin yapacağı bağışlara ilişkin açık hüküm tesis edilmemiştir. Yedek akçe ayrılarak yapılan sosyal yardımlar vergi avantajından yararlanamazken, yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğunun doğmaması ve genel kurul kararı üzerinde iptal riski olmaması açısından güvenli liman olarak düşünülebilir. Esas sözleşmede hükmün bulunması ve bağış sınırının genel kurul tarafından çizilmesi, halka açık şirketlerde bağış yapılmasının geçerlilik koşuludur. Hiç kuşkusuz, Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan ve halka açık şirketler için öngörülen bağışlama yöntemi, halka kapalı şirketler açısından da düşünülebilir.

Kurumsal sosyal sorumluluk bağlamında şirket kârından yapılan harcamalar için Gelir Vergisi Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu ile diğer bazı kanunlarda öngörülen avantajlar, kanun koyucunun kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini desteklediğinin açık bir göstergesidir. Ancak şirket yöneticilerinin sorumluluğunun doğmaması, genel kurul kararlarının iptalinin gündeme gelmemesi ve tasarrufun iptali davalarından kaçınmak adına, bu faaliyetler için yapılan harcamaların şirket kârından ayrılan bütçe ile, Türk Ticaret Kanunu ve Sermaye Piyasası Kanunu'nda yer alan geçerlilik şartlarına uygun şekilde yapılması doğru olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Burak. “Anonim Şirketlerde Bağış ve Yöneticilerin Sorumluluğu”. *Terazi Hukuk Dergisi*, C. 14, S. 151, (2019): 58-67.
- Ansay, Tuğrul. “Anonim Ortaklıklar ve Mahkeme Uygulaması”, *AÜHFD*, C. 27, S. 1, (1970) 119-131 (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi: Haziran, 22,2022).
- Arkan, Sabih. *Ticari İşletme Hukuku*. Ankara: BTHAE Yayınları, 2018.
- Bakan, İsmail, Doğan, İnci Fatma, Koçdemir, Mehtap ve Oğuz, Makbule. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Kurumsal İmaj ve İş Tatmini İlişkisi”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* C. 5, S. 12, (2018): 205-226, (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi, Haziran 21,2022).
- Börü, Levent. “İcra ve İflas Hukukunda Zarar Verme Kastından Dolayı İptal Davası”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 58, S. 3, (2009): 481-537.
- Elber Börü, Deniz ve Güngörmez, Dilek. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanında Üst Düzey Yöneticilerin Kişisel Değerlerinin Rolü”. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 11, (2020), 86-96.
- Elhague, Einer. “Sacrificing Corporate Profits in the Public Interest”. *NYU Law Review* Vol. 80, N. 3, (2005): 733-869 (<https://www.nyulawreview.org/wp-content/uploads/2018/08/NYULawReview-80-3-Elhauge.pdf> -Erişim Tarihi: Eylül 16, 2020).
- Engin, Elif ve Eker Akgöz, Burcu. “Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi”. *Selçuk İletişim Dergisi*, S. 8, C. 1, (2013): 85-94.
- European Commission Staff Working Document. “Corporate Social Responsibility, Responsible Business Conduct, and Business&Human Rights: Overview of Progress”, Brussel 2019 (<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/34482> -Erişim Tarihi, Haziran 20, 2022).
- Fisch, Jill E. ve Solomon, Steven D. “Should Corporations have a Purpose?”. *UPenn Law School ILE Research Paper* N. 20-22, (2021): 101-148, (https://scholarship.law.upenn.edu/faculty_scholarship/2163/ -Erişim Tarihi: Eylül, 17, 2020).
- Höllner, Markus A. “Between Creed, Rhetoric Façade and Disregard. Dissemination and Theorization of Corporate Social Responsibility in Austria”, *Peter Lang AG 2012*, içinde: “Corporate Social Responsibility”, 29-66, (www.jstor.org -Erişim Tarihi: Haziran, 20, 2022).
- Kırca, İsmail, Şehirali Çelik, Feyzan Hayal ve Manavgat, Çağlar. *Anonim Şirketler Hukuku*. C. 1, Ankara: BTHAE Yayınları, 2013.
- Kuru, Baki. *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*. İstanbul: Adalet Yayınevi, 2013.
- Matten, Dirk ve Moon, Jeremy. “Implicit” and “Explicit” CSR: A Conceptual Framework for a Comparative Understanding of Corporate Social Responsibility”. *The Academy of Management Review* Vol. 33, No. 2, (2008), 404-424.
- Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal ve Çamoğlu, Ersin. *Ortaklıklar Hukuku*. C. 1, İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Pulaşlı, Hasan. *Şirketler Hukuku Genel Esaslar*, İstanbul: Adalet Yayınevi, 2022.
- Pulaşlı, Hasan. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Uluslararası İnsan Hakları ve Çevre Standartlarının Çok Uluslu Şirketlerin Merkez Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğuna Etkisi” (Kurumsal Sosyal Sorumluluk). *BATİDER*, C. 36, S. 4 (2020): 5-37.

- Sucu, İpek. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kampanyalarının Marka İmajına Etkisi: Turcell Markası Örneği”. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* C. 10, S. 21, (2020) 1-8, (www.dergipark.org.tr -Erişim Tarihi: Haziran 21,2022).
- Sulu, Muhammed. *Anonim Ortaklıklarda Şirket Menfaati Kavramı*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2019.
- Tekin, Cem ve Kartaloğlu, Emre. *Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları*, İstanbul: Uygulama Yayıncılık, 2010.
- Yaylalı, Mustafa. “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kuralları ve Şirketlerin Sürdürülebilirliği”. *GSI Articletter*, 2016.
- Yıldız, Burçak. “TTK Tasarısı’nda Şirketlerin Ehliyeti ve Bu Bağlamda TTK m. 137 Hükmündeki ‘Ultra Vires’ Sınırlamasının Yerindeliliğinin Değerlendirilmesi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 55, S. 1, (2006): 321-353.